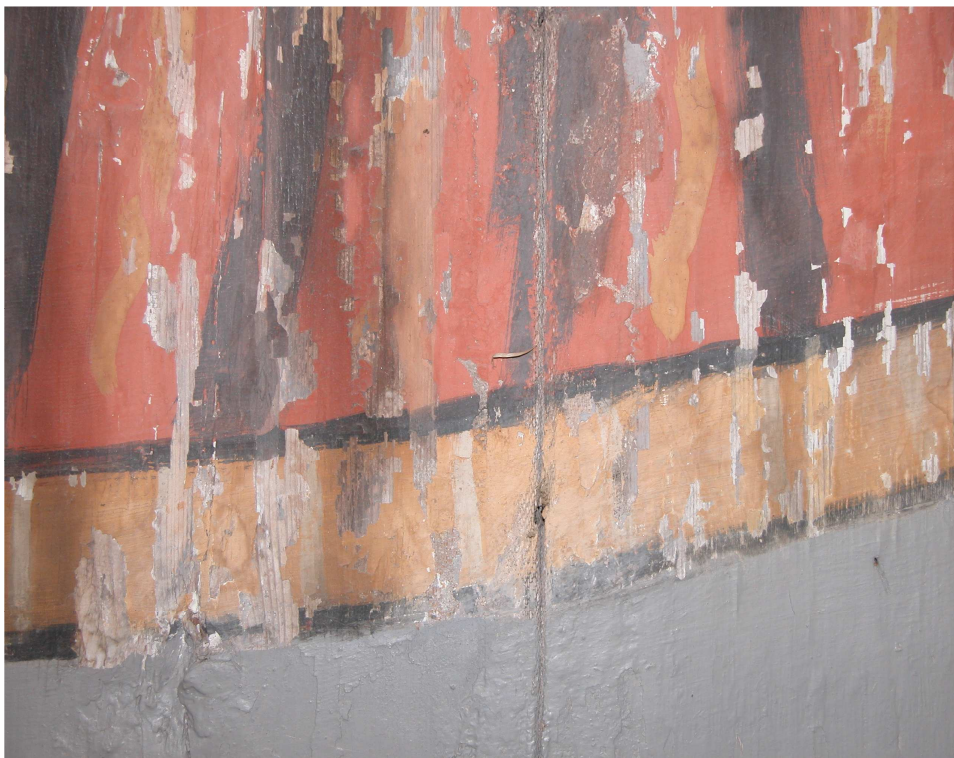

NIKU Oppdragsrapport 149/2010

A 128 Ringebu stavkirke Behandling av limfargedekor

Forprosjekt

Anne Apalnes Ørnhøi

Til: Riksantikvaren
Fra: NIKU
Emne: A 128 Ringebu stavkirke. Behandling av limfargedekor. Forprosjekt
Topografisk nr.: A 128
Prosjektnr. NIKU: 156.3594
Oppdragsgiver: Riksantikvaren
Forprosjekt: 24.06.-25.06.2010
Prosjektleder: Anne Apalnes Ørnhøi, malerikonservator NIKU
Prosjektmedarbeider: Kristin Solberg, malerikonservator NIKU
Kvalitetssikring: Kristin Solberg, malerikonservator NIKU, Merete Winness,
konservator/avdelingsleder NIKU

Innholdsfortegnelse

1 Bakgrunn for forprosjektet	3
2 Beskrivelse av kirken	3
3 Limfargedekor i skipet	4
3.1 Tilstand	4
4 Dekor i koret	4
4.1 Tilstand	4
5 Anbefalte tiltak	4
6 Litteratur	5
7 Vedlegg	5
7.1 Metodeutvikling for konsolidering av limfargedekor	5

1 Bakgrunn for forprosjektet

Den 30.07.1984 ble det utført en befaring av Riksantikvaren (RA), representert ved Jon Brønne og Mette Havrevold i Ringeby stavkirke. Befaringen kartla tilstanden til veggfast dekor og malte gjenstander, og befarringsrapporten legges til grunn for videre arbeid med konservering av malt veggfast dekor i kirken.¹ I rapporten fra befaringen beskrives veggdekorens tilstand blant annet som '*alarmerende dårlig*'.

I 2001 ble det igjen utført en befaring.² Her beskrives også dekorens tilstand som dårlig, og med behov for behandling.

I juni 2010 ble det satt i gang et forprosjekt med tanke på behandling av limfargedekoren.

Forprosjektets mål

Det var tre mål med forprosjektet:

1. Kartlegge tilstand og omfang av tiltak som er nødvendig for behandling av veggfast dekor i skip og kor.
2. Utarbeide et behandlingsforslag
3. Beregne tid og kostnader for hovedprosjektet der selve konserveringen blir utført.

Ved dekor menes alle vegger i skip og kor som er mønsterdekorerte. Alle fotografier er tatt av Anne A. Ørnhøi og Kristin Solberg, NIKU, dersom ikke annet er skrevet.

2 Beskrivelse av kirken

Ringeby stavkirke ble bygget i andre halvdel av 1200-tallet.³ Ringebus nåværende utseende stammer fra en ombygning i 1630. Stavkonstruksjonen i skipet er intakt, mens svalgangen, koret og tverrskipet ble revet. Kirken fikk nytt tverrskip, kor og sakristi (Figur 1). Fra middelalderen er i hovedsak to krusifiks bevart, og kirken skal ha hatt middelalderdekor i skipet da veggene ble dekorert i 1719.

Kirken gjennomgikk en omfattende restaurering i 1921.⁴ Da ble blant annet et galleri over inngangen i vest fjernet, i tillegg til himlingen. Veggdekoren fra 1719 var da overmalt med hvit limfarge, men en rest av en teppedekor med dusker og snorer ble funnet under et epitafium i tverrskipet og til venstre for inngangen på vestveggen. Hele skipet ble etter anbefaling fra Riksantikvarens restaureringskonsulent Domenico Erdmann og arkitekt Jürgensens oppmalt med denne dekoren av maleren Ragvald Enebo fra Lesja.

Teppedekoren fra 1719 ble også anbefalt som dekor i koret. Imidlertid fikk koret en annen dekor i løpet av 1922, etter at Erdmann og Jürgensen forlot Ringeby. Her har dekoren blitt en rose malt rankedekor i 1600-tallsstil.

¹ 1984: Brønne, J., Havrevold, M. A128 Ringeby stavkirke. RA, Oslo

² 2001: Stein, M. A 128 Ringeby kirke. NIKU, Oslo.

³ 2005: Anker, L., Havran, J. Kirker i Norge. Bd. 4. Arfo, Oslo. S. 296-300.

⁴ 1921: Erdmann, D. Ringeby kirke. Riksantikvarens arkiv., Oslo.
1921: Jürgensen, H. Brev. Riksantikvarens arkiv, Oslo.

3 Limfargedekor i skipet

I skipet er det limfargedekor på vest- og nordvegg. Vest- og nordvegg har begge tre dekorfelt hver. Vestveggen har to dekorfelt på om lag 10 m² og ett dekorfelt på ca. 5 m². Nordveggen har to dekorfelt på ca. 11 m² og ett på 9 m². Det grå feltet fra gulvnivå til mønsterdekoren er overmalt med oljemaling.

3.1 Tilstand

Limfargedekoren er i svært dårlig tilstand med mange bortfall og store oppskallinger. Årsaken til løs maling er i hovedsak en kombinasjon av malingslagenes komplekse oppbygning og klimabelasting.

I det sørvestlige hjørnet er det mye flaggermusekskrementer som etser seg inn i malingslagene.

4 Dekor i koret

I koret er det kun dekor på østvegg på om lag 20 m². Dekoren er utført i olje, muligens over limfarge.

4.1 Tilstand

Dekoren er i svært dårlig tilstand med mange bortfall og store oppskallinger. Årsaken til løs maling er i hovedsak en kombinasjon av malingslagenes komplekse oppbygning og klimabelasting.

5 Anbefalte tiltak

Behandling vil i denne omgang begrenses til teppedekoren i limfarge i skipet.

Før behandling må gjenstander på vest- og nordvegg fjernes, bortsett fra epitafiet på nordvegg. Konsolidering av limfargen bak epitafiet bør utsettes til det eventuelt skal tas ned for behandling på grunn av stor risiko for skade ved re- og demontering.

Eventuell løst støv og skitt vil bli fjernet. Konsolidering vil kun utføres der det er oppskallinger og løs maling.

Øvre del av stavene er dekorert med limfarge fra nedre tang til og med de imiterte kapitelene. Bueknærne er dekorert med limfarge. Staver og bueknær vil bli undersøkt og eventuelt behandlet der man kommer til, dvs. hovedsakelig på vest- og nordvegg i skipet.

Konsolideringen vil bli utført med størlim i en lav limkonsentrasjon (2,5 %) (se vedlegg 7.1). Limvannet påføres gjennom tynt japanpapir. Japanpapiret sikrer at malingen ikke faller av eller endrer posisjon mens limingen pågår. Overskytende lim fjernes med trekkpapir. Den nylimte malingen legges på plass ved å påføre press med hendene.

Konsolideringen har også noe renseseffekt på skitt og vannskjolder i malingen.

Flaggermuseksrementene i det sørvestlige hjørnet vil undersøkes for eventuell rensing.

Skipet bør fotograferes før konservering for å ha god dokumentasjon og for kunne tegne inn på fotografiene under behandling..

Etter sikring/ konsolidering av limfargedekor i skipet i 2010 bør dekor utført i olje i skip og kor konsolideres påfølgende år.. Eventuell konsolidering av den grå oljefargen vil måtte metodeutvikles.

En vurdering av behovet for retusjering av skjæmmende utfall i dekoren vil bli gjort når malingen i både kor og skip er ferdig sikret. Foreløpig er malingen for oppskallet til at man kan gjøre en slik vurderingen.

6 Litteratur

1921: Erdmann, D. Ringebu kirke. Riksantikvarens arkiv, Oslo.

1921: Jürgensen, H. Brev. Riksantikvarens arkiv. RA, Oslo.

1984: Brønne, J., Havrevold, M. A128 Ringebu stavkirke. RA, Oslo

2001: Stein, M. A128 Ringebu stavkirke. NIKU, Oslo.

2005: Anker, L., Havran, J. Kirker i Norge. Bd. 4. Arfo, Oslo. S. 296-300.

7 Vedlegg

7.1 Metodeutvikling for konsolidering av limfargedekor

NIKU v/ malerikonservator Kristin Solberg, 24.06.-25.06.2010

Prøvefelt:

Nordveggen i skipet, på de tre tilene rett øst for det lille vinduet lengst vest på veggen. Det ble bare gjort konsolideringsforsøk på limfargedekoren, ikke på den grå oljemalingen rundt "teppene".

Felt 1

Nærmest vinduet

2 % størlim

Høyde over gulvet: 185 cm

Høyde på feltet: 40 cm

Bredde på feltet: 24,5 cm

Resultat: Bra

Felt 2

Tile nr. 2, øst for vinduet

2,5 % størlim

Høyde over gulvet: 185 cm
Høyde på feltet: 40 cm
Bredde på feltet: 39 cm

Resultat: Bra

Felt 3

Tile nr. 3 øst for vinduet
3 % størlim
Høyde over gulvet: 190/215 cm
Høyde på feltet: 45/25 cm
Bredde på feltet: 37 cm

Resultat: Bra

Anbefaling

2,5 % størlim. Dekoren slipper noe farge under konsolideringen. Det virker som det slipper mer, jo sterkere limløsning. Det er tydelige skjolder i overkant av prøvefeltene. Det var lite støv på dekoren i prøvefeltene. Konsolideringen gikk helt problemfritt, standard prosedyre.